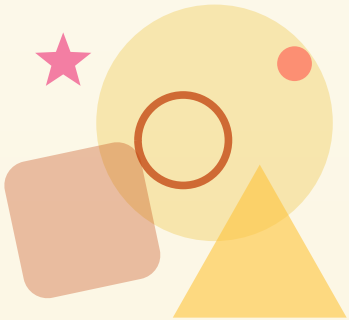
Talim Noktası.

5. Sınıf

Sosyal Bilgiler

Anadolu'daki İlk Yerleşimler

3. Öğrenme Alanı: Ortak Mirasımız · Konu 05 · Konu Anlatımı

3. ÖĞRENME ALANI

Anadolu'daki ilk yerleşimler

Ortak Mirasımız · Konu 05

Bu konuda neler var?

1 Tarihi Zaman İçinde Sıralamak 4
2 Toprağın Altındaki Geçmiş: Göbeklitepe 6
3 Çayönü, Çatalhöyük ve Hacılar 9
4 Dönemin Koşulları ve Bugün 12
★ Konu Testi 16
★ Cevap Anahtarı 18

Bugün evlerimizde yaşıyor, marketten alışveriş yapıyor, yiyeceklerimizi buzdolabında saklıyoruz. Peki binlerce yıl önce Anadolu'da yaşayan insanlar nasıl evlerde oturuyordu? Ne yiyor, nasıl geçiniyorlardı? Bu sorulara verilen cevapları toprağın altından çıkan kalıntılar sayesinde biliyoruz. Bu konuda Anadolu'daki ilk yerleşim yerlerini ve buralarda yaşayan insanların sosyal hayatlarını kaynaklardan yararlanarak inceleyeceksiniz.

Bu bölümde

- MÖ, Milat, MS ve yüzyıl kavramlarını tarih şeridi üzerinde kullanacaksınız.
- Arkeoloji, arkeolojik kazı ve höyük kavramlarını öğreneceksiniz.
- Göbeklitepe'nin bir inanç merkezi olarak önemini açıklayacaksınız.
- Çayönü, Çatalhöyük ve Hacılar'da yaşayan insanların barınma, beslenme ve geçim faaliyetlerini kaynaklardan inceleyeceksiniz.
- O dönemin sosyal hayatını günümüzle karşılaştırıp görüşlerinizi ifade edeceksiniz.

Anahtar kavramlar

Milat · milattan önce (MÖ) · milattan sonra (MS) · yüzyıl · arkeoloji · arkeolojik kazı · höyük · inanç merkezi · yerleşik hayat · barınma · beslenme · geçim · koruma alanı

Etkinlik 1

Ön değerlendirme: Ne biliyorsunuz?

Doğru ifadelerin yanına **D**, yanlış ifadelerin yanına **Y** yazınız. Yanlış bulduğunuz ifadeyi düzelterek yeniden yazınız.

1. Bir yüzyıl 100 yıllık bir süredir.
2. Geçmişte yaşamış insanlar hakkında yalnızca yazılı belgelerden bilgi edinebiliriz.
3. İlk insanlar her zaman aynı yerde yaşamıştır.
4. Göbeklitepe Şanlıurfa'da bulunan önemli bir tarihî alandır.
5. Tarihî alanlardan hatıra olarak taş ya da çanak çömlek parçası almak zararsızdır.

Zorlandıysanız: Bir yüzyıl 100 yıldır. Tarihî kalıntılar da geçmiş hakkında bilgi verir. İlk insanlar uzun süre yiyecek bulmak için yer değiştirerek yaşamış, daha sonra bir yere yerleşmiştir. Tarihî alanlardaki her parça geçmişi anlamamıza yardımcı olan bir kanıttır. Bu yüzden yerinden alınmamalıdır.

1 Tarihi Zaman İçinde Sıralamak

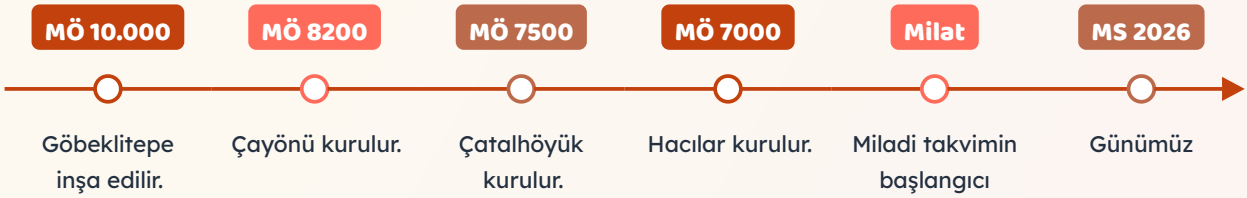
Olayları zaman içinde sıralayabilmek için bir başlangıç noktasına ihtiyaç duyarız. Günümüzde dünyada en yaygın kullanılan takvim, **miladi takvimdir**. Bu takvimde başlangıç noktası olarak Hz. İsa'nın doğduğu kabul edilen yıl alınır.

Tanım Milat, MÖ ve MS

Miladi takvimde başlangıç kabul edilen yıla Milat denir. Milattan önceki tarihler MÖ (milattan önce), milattan sonraki tarihler MS (milattan sonra) kısaltmasıyla gösterilir. Art arda gelen 100 yıllık süreye ise yüzyıl denir.

Tarih şeridinde MS tarihlerde sayı büyüdükçe günümüze **yaklaşırız**. MÖ tarihlerde ise sayı büyüdükçe günümüzden **uzaklaşırız**. Örneğin MÖ 10.000, MÖ 7000'den daha eskidir.

Anadolu'daki ilk yerleşimler tarih şeridinde

Yıllar arasındaki uzaklıklar ölçekli değildir.

Yüzyılı bulmak için yılları yüzer yıllık dilimlere ayırırız. MS 1 ile MS 100 arasındaki yıllar 1. yüzyıl, MS 101 ile MS 200 arasındaki yıllar 2. yüzyıldır. Buna göre 1453 yılı 15. yüzyılda (1401-1500), 2026 yılı ise 21. yüzyılda (2001-2100) yer alır.

Örnek 1: Kaç yıl önce?

Soru: Çatalhöyük yaklaşık MÖ 7500 yılında kurulmuştur. Çatalhöyük günümüzden (2026) yaklaşık kaç yıl önce kurulmuştur?

Çözüm: MÖ bir tarihten günümüze kadar geçen süreyi bulmak için iki sayıyı **toplarız**. Çünkü önce Milat'a kadar 7500 yıl, Milat'tan günümüze kadar da 2026 yıl geçmiştir:
7500 + 2026 = 9526. Kuruluş tarihi zaten yaklaşık olduğu için sonucu yuvarlarız: Çatalhöyük günümüzden **yaklaşık 9500 yıl önce** kurulmuştur.

Ne öğrendik?

1. Milat ne demektir?

2. MÖ 8200 ile MÖ 7000 tarihlerinden hangisi daha eskidir?

3. Cumhuriyet'in ilan edildiği 1923 yılı kaçıncı yüzyıldadır?

4. Aşağıdaki tarihlerden hangisi günümüzden en uzaktır?

A) MÖ 7000
B) MÖ 10.000
C) MS 1071
D) MÖ 8200

Notlarım

2 Toprağın Altındaki Geçmiş: Göbeklitepe

Yazının bulunmasından önceki dönemlere ait bilgileri yazılı belgelerden öğrenemeyiz. Bu dönemleri, insanların geride bıraktığı evler, aletler, çanak çömlekler ve kemikler gibi kalıntılardan öğreniriz. Bu kalıntıları bulup inceleyen bilim dalı **arkeolojidir**.

Tanım Arkeoloji, kazı ve höyük

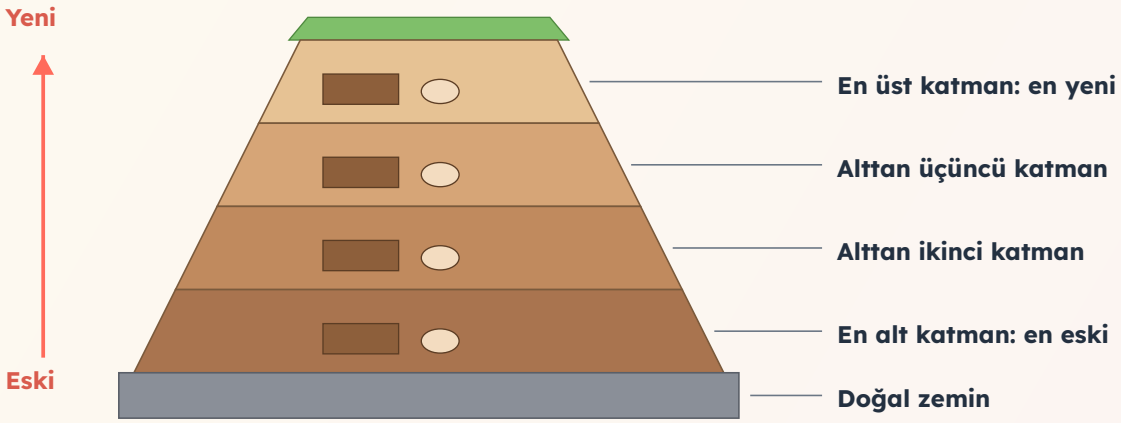
Geçmişte yaşamış insanların bıraktığı kalıntıları inceleyerek onların yaşamlarını araştıran bilim dalına arkeoloji denir. Toprağın altındaki kalıntıları ortaya çıkarmak için bilimsel yöntemlerle yapılan çalışmaya arkeolojik kazı denir. Aynı yere üst üste kurulan yerleşmelerin kalıntılarının zamanla tepe biçimini almasıyla oluşan yükseltilere höyük denir.

Arkeologlar kazı yaparken toprağı katman katman, çok dikkatli biçimde kaldırır. Buldukları her parçanın yerini kaydeder, fotoğraflar ve inceler. Böylece o parçanın hangi döneme ait olduğunu ve ne için kullanıldığını anlamaya çalışırlar.

Bir höyüğün içi, yan taraftan kesilmiş gibi düşünüldüğünde üst üste dizilmiş katmanlar görülür. Her katman, o yerde bir dönem yaşayan insanların kalıntılarını taşır. Aşağıdaki şekilde en alttaki katman en eski, en üstteki katman en yenidir.

Notlarım

Höyükte katmanlar: alttan üste doğru eskiden yeniye

Kazıya en üstteki, yani en yeni katmandan başlanır; aşağı indikçe daha eski yerleşmelere ulaşılır.

Göbeklitepe, Şanlıurfa şehir merkezine yakın, kuzeydoğusundaki bir tepenin üzerindedir. Yaklaşık MÖ 10.000 yıllarında inşa edildiği düşünülen bu alanda, daire biçiminde dizilmiş büyük **T biçimli dikili taşlar** bulunmuştur. Taşların üzerinde tilki, yaban domuzu, yılan ve kuş gibi hayvanların kabartmaları vardır.

Araştırmacılar Göbeklitepe'nin, insanların belirli zamanlarda bir araya geldiği bir **inanç merkezi** olduğunu düşünür. Göbeklitepe, bilinen en eski inanç merkezlerinden biridir. Bu buluş, insanların tarıma ve yerleşik hayata geçmeden önce de büyük taş yapılar inşa edebildiğini ve inançlarını ortak bir alanda yaşadığını göstermiştir. Göbeklitepe 2018 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmiştir.

Örnek 2: Kaynakla düşünelim

Soru: Aşağıdaki kaynağı okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

> Göbeklitepe'deki dikili taşların bazıları birkaç metre boyunda ve tonlarca ağırlıktadır. Bu taşlar yakındaki kayalıklardan kesilerek alana taşınmıştır.

Bu kaynaktan Göbeklitepe'yi yapan insanlar hakkında hangi çıkarım yapılabilir?

Çözüm: Bu kadar büyük taşları kesmek, taşımak ve dikmek için çok sayıda insanın **birlikte çalışması** gerekir. Buna göre Göbeklitepe'yi yapan insanların iş birliği yaptığı ve ortak bir amaç için örgütlenebildiği söylenebilir.

Koruma alanları

Tarihî, kültürel ya da doğal değeri olan ve yasalarla korunan alanlara **koruma alanı** denir. Göbeklitepe ve Çatalhöyük gibi ören yerleri birer koruma alanıdır. Bu alanlarda izinsiz kazı

yapmak, yapı inşa etmek ya da bir parçayı yerinden almak yasaktır. Ortak mirasımızı korumak, onu gelecek kuşaklara aktarmanın ilk adımıdır.

✓ Ne öğrendik?

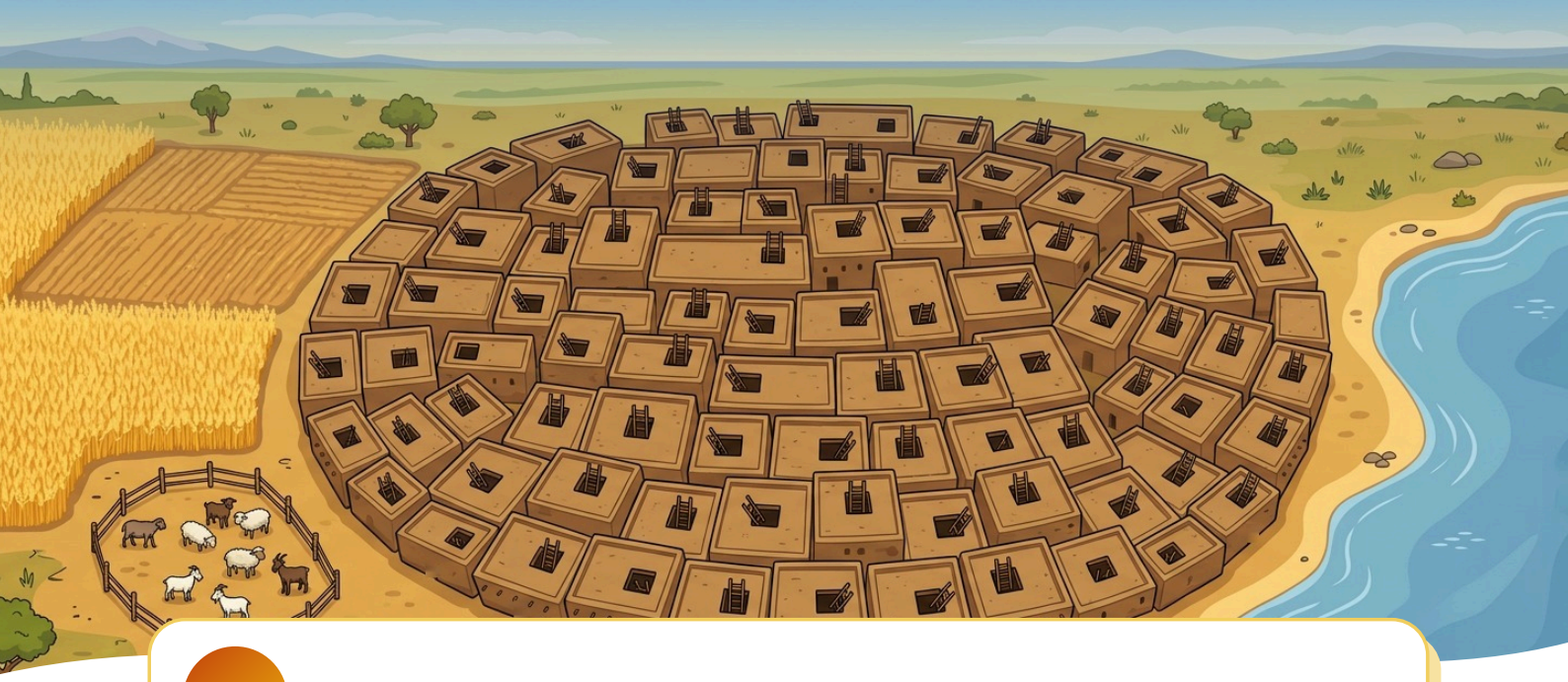
1. Arkeoloji nedir?

2. Höyük nasıl oluşur?

3. Göbeklitepe hangi ilimizdedir?

4. Göbeklitepe'nin tarihteki önemi aşağıdakilerden hangisidir?
   A) Bilinen ilk liman kentidir.
   B) Bilinen en eski inanç merkezlerinden biridir.
   C) Yazının bulunduğu yerdir.
   D) İlk sarayların yapıldığı yerdir.

Notlarım

3 Çayönü, Çatalhöyük ve Hacılar

İnsanlar uzun süre avlanarak ve yabani bitkileri toplayarak yaşadı. Zamanla bazı bitkileri ekip yetiştirmeyi, bazı hayvanları evcilleştirmeyi öğrendiler. Böylece aynı yerde uzun süre kalarak **yerleşik hayata** geçtiler. Bu bölümde Anadolu'daki ilk yerleşim yerlerinden **Çayönü**, **Çatalhöyük** ve **Hacılar**'ı inceleyeceğiz.

Tanım Yerleşik hayat

İnsanların yiyecek aramak için sürekli yer değiştirmeyi bırakıp bir yerde kalıcı olarak yaşamasına yerleşik hayat denir. Bitki yetiştirmenin ve hayvan beslemenin öğrenilmesi, Anadolu'da yerleşik hayata geçişi hızlandırmıştır. Yerleşik hayatta insanlar kalıcı evler yapar, ürünlerini depolarda saklar ve köy gibi yerleşim yerleri kurar.

Anadolu'daki ilk yerleşim yerleri

Tarihler yaklaşık kuruluş tarihleridir.

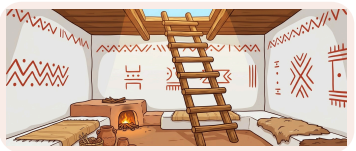

ÇAYÖNÜ

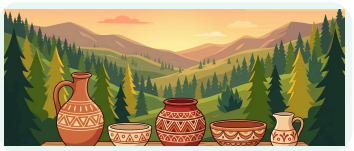
Yer: Diyarbakır, Ergani. **Barınma:** Önce yuvarlak kulübeler, sonra taş temelli, ızgara ve hücre planlı kerpiç evler. Alt bölümler depo olarak kullanıldı. **Beslenme ve geçim:** Buğday, mercimek, bezelye yetiştirdiler; avlandılar. Taş, kemik ve boynuzdan aletler yaptılar. Bakırı ilk işleyen topluluklardandır.

ÇATALHÖYÜK

Yer: Konya, Çumra. **Barınma:** Birbirine bitişik kerpiç evler, aralarında sokak yok. Evlere çatıdaki açıklıktan merdivenle girildi. **Beslenme ve geçim:** Buğday, arpa ve mercimek ektiler; koyun ve keçi beslediler; avlandılar ve balık tuttular. Kapadokya'daki volkanik dağlardan getirdikleri obsidiyenden ok ucu ve ayna yaptılar, değiş tokuş yaptılar.

HACILAR

Yer: Burdur. **Barınma:** Taş temel üzerine kerpiç duvarlı, sıvalı tabanlı evler. **Beslenme ve geçim:** Ekmeklik buğday, arpa ve mercimek yetiştirdiler; hayvan beslediler. Çevredeki ormanlardan yararlandılar. Boyalı, desenli çanak çömlekleriyle tanınırlar.

Kaynaklardan edindiğimiz bilgileri bir **sınıflama tablosunda** düzenleyebiliriz:

Yerleşim	Yaklaşık tarih	Barınma	Beslenme ve geçim
Çayönü	MÖ 8200	Taş temelli kerpiç evler	Tarım, avcılık, bakır işleme
Çatalhöyük	MÖ 7500	Bitişik kerpiç evler, çatıdan giriş	Tarım, hayvancılık, balıkçılık, değiş tokuş
Hacılar	MÖ 7000	Taş temelli kerpiç evler	Tarım, hayvancılık, çanak çömlek yapımı

İlk yerleşimlerde sosyal hayatı şekillendiren unsurlar

Örnek 3: Kaynaktan çıkarım

Soru: Aşağıdaki kaynağı okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

> Bir arkeoloğun Çatalhöyük kazı defterinden: "Bugün açtığımız alanda duvarları birbirine dayanmış evler bulduk. Evlerin arasında yürünecek bir yol izine rastlamadık. Duvarların hiçbirinde kapı boşluğu yok. Her evin tavanında, ocağın tam üstüne gelen bir açıklık ve onun altında merdiven izleri var. Anlaşılan bu açıklık hem giriş hem ışık alma hem de duman çıkışı için kullanılmış."

Bu kaynağa göre Çatalhöyük'te yaşayan insanların barınma biçimi hakkında ne söylenebilir?

Çözüm: Evlerin bitişik olması ve aralarında yol bulunmaması, insanların **bir arada ve kalabalık** yaşadığını gösterir. Duvarlarda kapı olmaması ve evlere tavandan girilmesi, evleri dışarıdan gelecek tehlikelere karşı daha korunaklı kılmış olabilir. Tek bir açıklığın birçok işe yaraması da insanların o dönemin imkânlarıyla **pratik çözümler** ürettiğini gösterir.

Ne öğrendik?

1. Yerleşik hayata geçişte hangi gelişmeler etkili olmuştur?

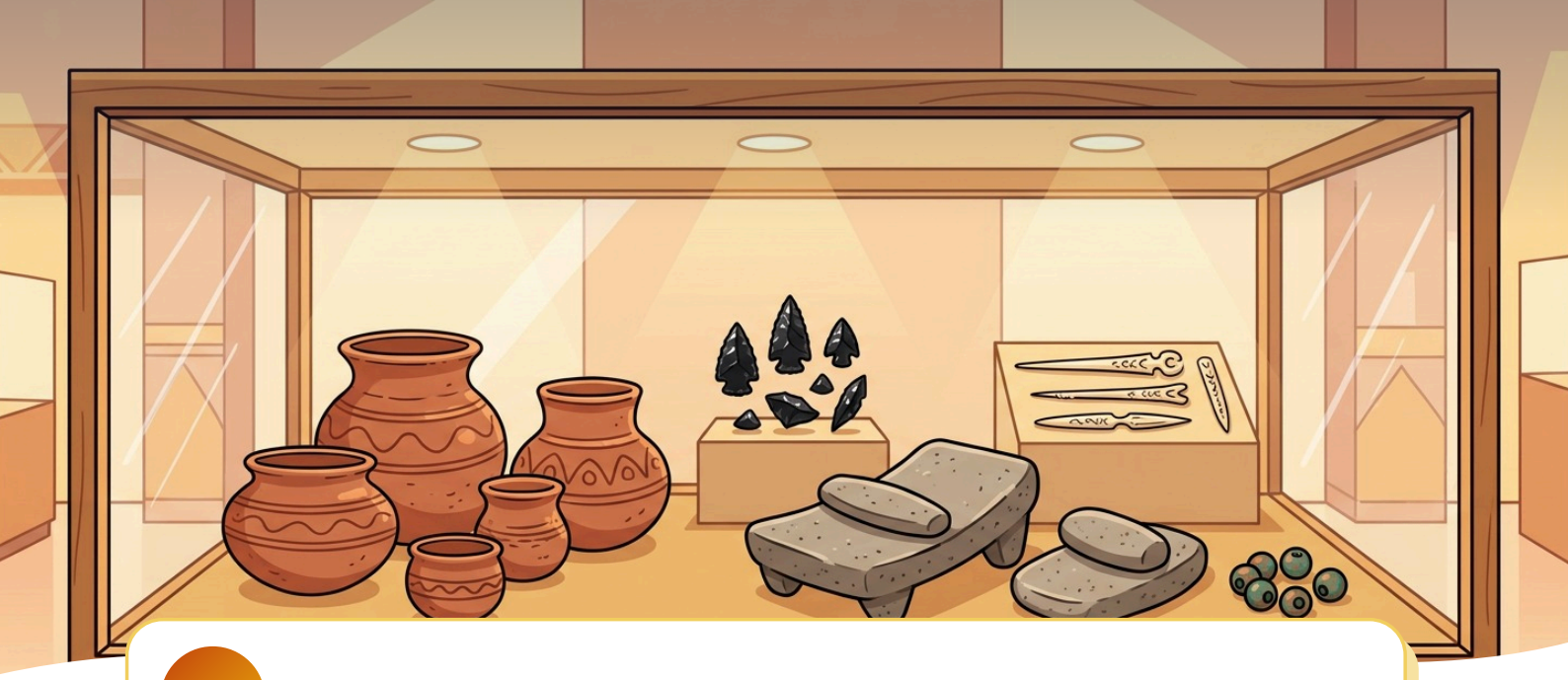
2. Çatalhöyük'te evlere nasıl girilirdi?

3. Çayönü hangi madeni işleyen ilk topluluklardan biri olarak bilinir?

4. Aşağıdakilerden hangisi boyalı ve desenli çanak çömlekleriyle tanınan yerleşim yeridir?

A) Hacılar
B) Göbeklitepe
C) Çayönü
D) Çatalhöyük

Notlarım

4 Dönemin Koşulları ve Bugün

İlk yerleşimlerde yaşayan insanların sosyal hayatını anlamak için o dönemin **imkânlarını ve koşullarını** düşünmeliyiz. O dönemde metal aletler çok azdı, tarım ve hayvancılık yeni yeni öğreniliyordu. İnsanlar evlerini çevrede buldukları toprak, taş ve ağaçtan yapıyordu.

Tanım Dönemin imkânları ve koşulları

Bir dönemde insanların elinde bulunan araç, gereç, doğal kaynak ve bilgi birikiminin tümüne dönemin imkânları denir. Hayatı kolaylaştıran ya da zorlaştıran doğal ve toplumsal durumlara ise dönemin koşulları denir.

Bu yerleşim yerlerinin kurulduğu alanların bazı **olumlu** özellikleri vardı: Su kaynaklarına yakındılar. Çevrelerinde verimli topraklar, ormanlar ve av hayvanları bulunuyordu. Ancak hayatı zorlaştıran **olumsuz** durumlar da vardı: Kuraklık, sel, aşırı soğuk ya da yabani hayvanlar ürünlere ve insanlara zarar verebiliyordu. Kalabalıklaşan yerleşmelerde besin kaynakları azalabiliyordu.

İnsanlar bu olumsuz durumlardan korunmak için çözümler üretmiş olabilir. Örneğin ürünlerini evlerindeki depolarda saklayarak kıtlık dönemlerine hazırlanmış, evlerini birbirine bitişik yaparak korunmayı kolaylaştırmış, yeni bitkiler ve hayvanlarla besin çeşitlerini artırmış olabilirler.

Notlarım

Barınma, beslenme ve geçim: O dönem ve bugün

	İlk yerleşimlerde	Günümüzde
Barınma	Kerpiç ve taştan, düz çatılı evler	Beton ve tuğladan, çok katlı binalar
Beslenme	Ekilen tahıllar, beslenen hayvanlar, av	Tarladan, fabrikadan ve marketten gelen çok çeşitli besinler
Saklama	Evlerdeki depolar ve toprak kaplar	Buzdolabı, depo ve konserve
Geçim	Tarım, hayvancılık, alet yapımı	Binlerce farklı meslek
Alışveriş	Değiş tokuş	Para ile alım satım

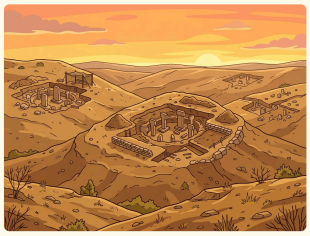
Örnek 4: Benzer ve farklı yönler

Soru: Çatalhöyük'te yaşayan insanların barınma biçimini günümüzle karşılaştırınız. Bir benzer ve bir farklı yön yazınız.

Çözüm: Benzer yön: Çatalhöyük'te de bugün olduğu gibi insanlar evlerinde ailece yaşamış, evlerinde yemek pişirmek için ocak kullanmıştır. **Farklı yön:** Çatalhöyük'te evler kerpiçten yapılmış ve evlere çatıdan girilmiştir. Bugün ise evler beton, tuğla gibi malzemelerden yapılır ve evlere kapıdan girilir.

Bağlantı: Taş Tepeler

Göbeklitepe tek değildir. Şanlıurfa'da Göbeklitepe'nin çevresinde **Karahantepe** gibi benzer dikili taşların bulunduğu pek çok alan vardır. Bu alanlar birlikte **Taş Tepeler** adıyla anılır. Buralarda süren kazılar, Anadolu'nun insanlık tarihinin en eski yerleşim ve inanç alanlarına ev sahipliği yaptığını her geçen gün daha açık biçimde ortaya koymaktadır.

Etkinlik 2

Görev kartı: Neolitik Çağ'da bir gün

Kendinizi Çayönü, Çatalhöyük ya da Hacılar'da yaşayan bir çocuk, bir çiftçi ya da bir alet yapımcısı olarak hayal ediniz.

1. Yaşadığınız yerleşim yerini ve karakterinizi seçiniz.
2. Bu konudaki kaynaklardan karakterinizin evini, yiyeceklerini ve gün boyu yaptığı işleri belirleyiniz.
3. Karakterinizin gününü anlatan kısa bir günlük sayfası yazınız ya da resimli bir afiş hazırlayınız.

4. Karakterinizin karşılaştığı bir zorluğu ve bu zorluğa bulduğu çözümü ekleyiniz.
5. Çalışmanızı sınıfta paylaşınız. Arkadaşlarınızın çalışmalarındaki bilgilerin kaynaklarla uyumlu olup olmadığını tartışınız.

★ PUANLAMA ANAHTARI

Ölçüt	Tam (3)	Kısmen (2)	Henüz değil (1)
Kaynak kullanımı	Bilgiler kaynaklarla uyumlu	Bazı bilgiler kaynaklara dayanmıyor	Kaynak kullanılmamış
Sosyal hayat	Barınma, beslenme ve geçim ele alınmış	İki unsur ele alınmış	Bir unsur ya da hiçbiri yok
Dönemin koşulları	Zorluk ve çözüm dönemin imkânlarına uygun	Zorluk var, çözüm eksik	Zorluk ve çözüm yok
Sunum	Düzenli, anlaşılır ve özgün	Kısmen düzenli	Düzensiz

Tuzağa düşme!

Yanılgı avı: Anadolu'daki ilk yerleşimler

- ✗ "MÖ tarihlerde sayı büyüdükçe günümüze yaklaşırız." → ✓ MÖ tarihlerde sayı büyüdükçe günümüzden **uzaklaşırız**.
- ✗ "Göbeklitepe'yi tarım yapan köylüler kurmuştur." → ✓ Göbeklitepe'yi henüz tarıma geçmemiş avcı-toplayıcılar kurmuştur; burası bir **inanç merkezidir**.
- ✗ "Höyükler doğal tepelerdir." → ✓ Höyükler, üst üste kurulan yerleşmelerin **kalıntılarıyla** oluşur.
- ✗ "Çatalhöyük'te evlere kapıdan girilirdi." → ✓ Evlere **çatıdaki açıklıktan** merdivenle girilirdi.
- ✗ "İlk yerleşimlerde insanlar yalnızca avlanarak geçinirdi." → ✓ Tarım, hayvancılık ve alet yapımıyla da geçinirlerdi.

✓ Ne öğrendik?

1. İlk yerleşim yerleri genellikle su kaynaklarının yakınına kurulmuştur. Bunun nedeni ne olabilir?

2 İlk yerleşimlerde hayatı zorlaştıran iki olumsuz durum yazınız.

3 İnsanlar kıtlık dönemlerine nasıl hazırlanmış olabilir?

4 Çatalhöyük'te yaşayanların uzaktaki volkanik dağlardan obsidiyen getirmesi aşağıdakilerden hangisini gösterir?

A) Yalnızca avcılıkla geçindiklerini
B) Çevrelerindeki kaynaklardan ve başka yerlerden yararlandıklarını
C) Hiç tarım yapmadıklarını
D) Göçebe yaşadıklarını

Notlarım

Konu Testi

✓ Ne öğrendik?

Aşağıdaki soruları dikkatle okuyunuz. Her sorunun doğru seçeneğini işaretleyiniz.

1. Bir öğrenci müzedeki tarih şeridinde şu kartları görmüştür: Çatalhöyük'ün kuruluşu MÖ 7500, Hacılar'ın kuruluşu MÖ 7000, Çayönü'nün kuruluşu MÖ 8200 ve Cumhuriyet'in ilanı MS 1923. Öğrenci kartları en eskiden yeniye doğru sıralayacaktır. İlk sıraya hangi kart konmalıdır?
   A) Hacılar'ın kuruluşu
   B) Çayönü'nün kuruluşu
   C) Çatalhöyük'ün kuruluşu
   D) Cumhuriyet'in ilanı

2. Bir müzenin vitrininde toprak çanaklar, obsidiyen ok uçları ve kemik iğneler sergilenmektedir. Bu tür kalıntıları inceleyerek geçmişte yaşamış insanların yaşamını araştıran bilim dalı aşağıdakilerden hangisidir?
   A) Coğrafya
   B) Jeoloji
   C) Biyoloji
   D) Arkeoloji

3. Bir öğrenci, Şanlıurfa'daki bir tepede daire biçiminde dizilmiş T biçimli dikili taşlar ve taşların üzerinde hayvan kabartmaları bulunduğunu okumuştur. Bu alanla ilgili aşağıdakilerden hangisi doğrudur?
   A) Bilinen en eski inanç merkezlerinden biridir.
   B) Konya'da bulunur.
   C) Evlere çatıdan girilen bir köydür.
   D) Bakırın ilk işlendiği yerdir.

4. "Evler birbirine bitişiktir ve aralarında sokak yoktur. Evlere çatıdaki açıklıktan merdivenle girilir." Bu bilgiler aşağıdaki yerleşim yerlerinden hangisine aittir?
   A) Hacılar
   B) Göbeklitepe
   C) Çatalhöyük
   D) Çayönü

5. Bir arkeolog, ilk yerleşimlerin göl, ırmak ya da pınar gibi su kaynaklarının yakınında kurulduğunu fark etmiştir. Bu yerleşimlerde buğday ve arpa yetiştirildiğini, koyun ve keçi beslendiğini de belirlemiştir. Bu bilgilere göre aşağıdakilerden hangisi ilk yerleşim yerlerinin su kaynaklarına yakın kurulmasının nedenlerinden biridir?
   A) Tarım yapmayı ve hayvanları sulamayı kolaylaştırması
   B) Evlerin taştan yapılmasını zorunlu kılması
   C) İnsanların göçebe yaşamasını sağlaması
   D) Yabani hayvanları uzak tutması

6 Bir öğrenci "Çayönü'nde yaşayan insanlar evlerinin alt bölümlerini depo olarak kullanmıştır." bilgisini okuyor. Öğrencinin bu bilgiden yapabileceği en doğru çıkarım aşağıdakilerden hangisidir?

A) Çayönü'nde hiç tarım yapılmamıştır.
B) Çayönü'nde yaşayanlar göçebedir.
C) Çayönü'nde evler çatıdan girilerek kullanılmıştır.
D) Çayönü'nde yaşayanlar ürünlerini saklayarak ileriki günlere hazırlanmıştır.

KENDİME NOT

Bu konuda	Evet	Kısmen	Henüz değil
MÖ ve MS tarihleri tarih şeridinde sıralayabiliyorum.			
Arkeoloji, kazı ve höyük kavramlarını açıklayabiliyorum.			
Göbeklitepe'nin önemini açıklayabiliyorum.			
Çayönü, Çatalhöyük ve Hacılar'daki sosyal hayatı karşılaştırabiliyorum.			
O dönemin sosyal hayatını günümüzle karşılaştırabiliyorum.			

Notlarım

Cevap Anahtarı

Ön Değerlendirme

1. **D.** Bir yüzyıl, art arda gelen 100 yıllık süredir.
2. **Y.** Geçmişte yaşamış insanlar hakkında evler, aletler, çanak çömlekler ve kemikler gibi kalıntılardan da bilgi edinebiliriz.
3. **Y.** İlk insanlar uzun süre yiyecek bulmak için yer değiştirerek yaşamış, daha sonra bir yere yerleşmiştir.
4. **D.** Göbeklitepe, Şanlıurfa'da bulunan önemli bir tarihî alandır.
5. **Y.** Tarihî alanlardan hiçbir parça alınmamalıdır; her parça geçmişi anlamamıza yardımcı olan bir kanıttır.

1. Tarihi Zaman İçinde Sıralamak

1. Miladi takvimde başlangıç kabul edilen yıldır.
2. MÖ 8200. MÖ tarihlerde sayı büyüdükçe günümüzden uzaklaşırız.
3. 20. yüzyıl.
4. **B.** MÖ tarihlerde sayı büyüdükçe günümüzden uzaklaşılır; MÖ 10.000 en büyük sayı olduğu için en uzaktır, MS 1071 ise günümüze en yakındır.

2. Toprağın Altındaki Geçmiş: Göbeklitepe

1. Geçmişte yaşamış insanların bıraktığı kalıntıları inceleyerek onların yaşamlarını araştıran bilim dalıdır.
2. Aynı yere üst üste kurulan yerleşmelerin kalıntıları zamanla tepe biçimini alır.
3. Şanlıurfa.
4. **B.** Göbeklitepe, bilinen en eski inanç merkezlerinden biridir; denizden uzaktır ve yazının bulunmasından da ilk saraylardan da çok önceki bir döneme aittir.

3. Çayönü, Çatalhöyük ve Hacılar

1. Bitkileri ekip yetiştirmeyi ve hayvanları evcilleştirmeyi öğrenmek.
2. Çatıdaki açıklıktan inen bir merdivenle.
3. Bakır.
4. **A.** Boyalı ve desenli çanak çömlekleriyle tanınan yerleşim Hacılar'dır; Çayönü bakır işlemesiyle, Çatalhöyük bitişik evleriyle bilinir, Göbeklitepe ise bir inanç merkezidir.

4. Dönemin Koşulları ve Bugün

1. Su; içmek, tarım yapmak ve hayvanları sulamak için gereklidir.
2. Örneğin kuraklık, sel, aşırı soğuk, yabani hayvanlar ya da besin kaynaklarının azalması.
3. Ürünlerini evlerindeki depolarda saklayarak.
4. **B.** Obsidiyen uzaktaki volkanik dağlardan getirildiğine göre insanlar hem çevrelerindeki kaynaklardan hem de başka yerlerden yararlanmış, değiş tokuş yapmıştır.

Konu Testi

1. **B.** MÖ tarihlerde sayı büyüdükçe günümüzden uzaklaşılır; kartlar arasında en büyük sayı olan MÖ 8200 (Çayönü) en eskidir, MS 1923 ise en yenidir.
2. **D.** Kalıntıları inceleyerek geçmişte yaşamış insanların yaşamını araştıran bilim dalı arkeolojidir; coğrafya yeryüzünü ve insan ile çevre ilişkisini, jeoloji kayaçları ve yer kabuğunu, biyoloji ise canlıları inceler.
3. **A.** Anlatılan alan Göbeklitepe'dir ve bilinen en eski inanç merkezlerinden biridir; Konya'da değil Şanlıurfa'dadır, bakır işleme ve çatıdan girilen evler başka yerleşimlerle ilgilidir.
4. **C.** Bitişik evler, sokak bulunmaması ve çatıdan girilen evler Çatalhöyük'ün özellikleridir.
5. **A.** Su, hem tarım için hem de hayvanları sulamak için gereklidir; B ve D'nin su kaynağıyla bir ilgisi yoktur, C ise yanlıştır çünkü bu insanlar yerleşik yaşamaktadır.
6. **D.** Evlerin alt bölümlerinin depo olarak kullanılması, insanların ürünlerini saklayarak ileriki günlere hazırlandığını gösterir; A, B ve C bu bilgiden çıkarılamaz.

Notlarım